

TÜRKİYE'DE TURİZM GELİRLERİ VE ENFLASYON ARASINDAKİ İLİŞKİ

Cevriye YÜKSEL YILDIRIM^a

^aBalıkesir Üniversitesi, Burhaniye Meslek Yüksekokulu, Balıkesir, Türkiye (cyildirim@balikesir.edu.tr)

MAKALE GEÇMİŞİ

ÖZ

Gönderim Tarihi:

14.11.2024

Kabul Tarihi:

19.12.2024

Anahtar Kelimeler:

Enflasyon
Turizm geliri
ARDL Analizi

Enflasyon ülkelerin ekonomik istikrarını olumsuz yönde etkileyen önemli bir faktördür. Enflasyonun etkileri ise sektörler üzerinde farklı şekillerde olmaktadır. Bu sektörlerden birini de turizm sektörü oluşturmaktadır. Enflasyon, turizm sektörünü girdi maliyetleri ve turizm talebi açısından etkilemektedir. Yüksek enflasyon oranları, fiyatlar genel seviyelerinde artışlara neden olarak turizm maliyetlerini artırmaktadır. Ayrıca fiyatlar genel seviyesinde artışlar nedeniyle bireylerin turizm taleplerinde de olumsuz etki yaratabilmektedir. Zira turizm sektöründe maliyetlerde oluşan artışlar, genellikle tüketici fiyatlarına yansıtılmaktadır. Bu durum ise düşük ve orta gelirli bütçelere sahip turistlerin tatil bütçelerini daraltabilmekte ve turizm taleplerini düşürebilmektedir. Bu çalışmada, Türkiye'de 2012 Ocak-2024 Haziran ayları arasında aylık turizm gelirleri, enflasyon, döviz kuru ve faiz oranı verileri kullanılarak ARDL analizi yapılmıştır. Sonuç olarak enflasyonun turizm gelirleri üzerinde anlamlı etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

*Sorumlu Yazar: Cevriye YÜKSEL YILDIRIM

E posta: cyildirim@balikesir.edu.tr

Önerilen atıf

Yıldırım, C. Y. (2024). Türkiye'de turizm gelirleri ve enflasyon arasındaki ilişki. *Review of Tourism Administration Journal*, 5 (2), 187-203.

RELATIONSHIP BETWEEN TOURISM INCOME AND INFLATION IN TURKEY

Cevriye YÜKSEL YILDIRIM^a

^aBalıkesir University, Burhaniye Vocational Scholl, Balıkesir, Türkiye (cyildirim@balikesir.edu.tr)

ARTICLE HISTORY

Received:

14.11.2024

Accepted:

19.12.2024

Keywords:

Inflation
Tourism revenues
ARDL analysis

ABSTRACT

Inflation is a key factor that negatively affects the economic stability of countries. The effects of inflation are different for different sectors. One of these sectors is the tourism sector. Inflation affects the tourism sector in terms of input costs and tourism demand. High inflation rates can increase tourism costs by causing increases in general price levels. In addition, due to increases in general price levels, it can also have a negative effect on individuals' tourism demands. Because the increases in costs in the tourism sector are reflected in consumer prices. This situation can narrow the holiday budgets of tourists with low and middle-income budgets and reduce their tourism demands. In this study, ARDL analysis was conducted using monthly tourism income, inflation, exchange rate and interest rate data between January 2012 and June 2024 in Turkey. As a result, it was determined that inflation has a significant effect on tourism income.

*Corresponding author: Cevriye YÜKSEL YILDIRIM

E posta: cyildirim@balikesir.edu.tr

Suggested citation

Yıldırım, C. Y. (2024). Türkiye'de turizm gelirleri ve enflasyon arasındaki ilişki. *Review of Tourism Administration Journal*, 5 (2), 187-203.

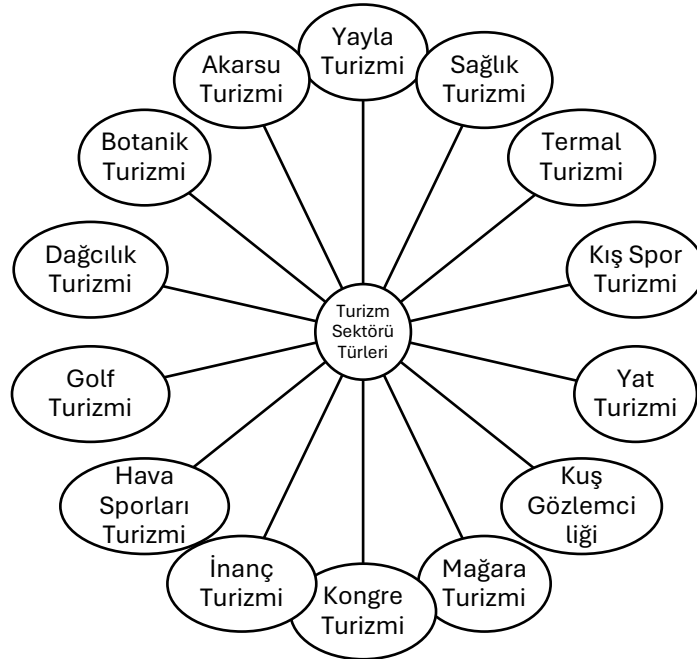
GİRİŞ

Enflasyon serbest ekonomiler kadar geçmişe sahip olan ve ekonomilere bakımından önemli bir konudur. Enflasyon globalleşme ile dünyada bütün ekonomilerin önem attığı bir konu olmuştur. Enflasyon kavramsal olarak genel fiyat seviyesindeki artış olarak tanımlanabilmektedir (Kaygusuz, 2004: 2: Gökçeli vd., 2022:198). Söz konusu fiyat seviyesindeki artışlardan kasıt sadece bir mal veya hizmet için değil genel olarak toplumda yer alan mal ve hizmetlerin toplamında görülen artış eğilimleridir. Fakat tüm mal ve hizmetlerin fiyatlarında artış seviyeleri eş zamanlı olmaz. Birtakım mal ve hizmetlerin fiyatlarında artış yaşanırken bazı mal ve hizmet fiyatlarında düşüşte söz konusu olabilmektedir. Burada önemli olan nokta fiyat artış seviyelerinin genel olarak belirli yönde olmasıdır. Kısacası enflasyona neden olacak artışın sürekli olarak görülmesidir.

Enflasyon ve döviz kuru gibi farklı ekonomik değişkenlerin sektörel etkileri, ekonominin genel yapısını etkiler ve sektörel analizlerde makroekonomik faktörlerin dikkate alınması gerektiğini gösterir (Akusta, 2024; Taban ve Şengür, 2016). Enflasyon, döviz kurundaki artış, devlet harcamaları, banka kredileri, artan ücretler ve piyasadaki para miktarı gibi faktörlerden kaynaklanabilir (İçöz, 1991: 21). Ayrıca, yetersiz kapasite, hammadde eksikliği ve talep yetersizliği gibi unsurlar da enflasyonu tetikleyen nedenler arasındadır. Enflasyon, ülkelerin satın alma gücünde azalma yaratmasının yanı sıra belirsizlik yaratarak ekonomik büyüme ve fiyat istikrarı üzerinde önemli etkilere sahiptir (Taban ve Şengür, 2016:48). Fiyat istikrarsızlığı, güvensiz bir ortam oluşturarak tüketicilerin ve üreticilerin yatırım yapma ve harcama konusundaki kararlarını olumsuz etkiler.

Turizm tarih, kongre, spor, sağlık, kültürel, doğa, termal vb. aktivitelerden meydana gelen evrensel bir sektördür (Künü vd., 2015: 73).

Şekil 1’de turizm sektörü türleri yer almaktadır. Turizm, sağlık, gezme, dinlenme vb. durumdan dolayı, sektörel olarak türlere ayrılmaktadır. Söz konusu türler şunlardır: yayla turizmi, sağlık turizmi, termal turizmi, kış spor turizmi, yat turizmi, kuş gözlemciliği, mağara turizmi, kongre turizmi, inanç turizmi, hava sporları turizmi, golf turizmi, dağcılık turizmi, botanik turizmi, akarsu turizmi, sağlık turizmi, termal turizmi, kış spor turizmi, yat turizmi, kuş gözlemciliği, mağara turizmi, kongre turizmi, inanç turizmi, hava sporları turizmi, golf turizmi, dağcılık turizmi, botanik turizmi, akarsu turizmi.

Şekil 1. Turizm Sektörü Türleri

Kaynak: Birgücü,2024:33'teki bilgilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Turizm sektöründe yapılan harcamalar döviz gelirleri aracılığıyla ekonomilerde cari işlemler üzerinde etki yaratmaktadır. Aynı zamanda turizm sektörü gelişmekte olan ekonomilerde büyüme ve kalkınma için kaynak yaratan bir sektördür (Bingöl vd., 2020: 247-248). Bu bağlamda turizm sektörü ve enflasyon birbiriyle ilişki olan unsurlardır. Turizm sektöründe gerçekleştirilen harcamalar enflasyonu artırabilirken aynı zamanda enflasyon artışı da turizm harcamalarını azaltabilmektedir. Ekonomide fiyatlar yükseldikçe turizm sektöründe bu artıştan etkilenmektedir. Enflasyonun hâkim olduğu bir ekonomide ulaşım, konaklama, yiyecek, içecek ve tefrişat vb. birçok değişkenin fiyatları artar, satın alma gücünün azalır ve bireylerin reel gelirinde düşüş söz konusu olur. Bu durumun sonucunda da turizm harcamaları dolayısıyla turizm talebi düşmektedir ve turizmden sağlanan gelirlerin azalmasıyla sonuçlanır (Bingöl vd., 2020: 248).

Turizm sektörü gelişmekte olan ülkeler kadar gelişmiş ülkeler açısından da önem arz eden bir sektördür. Zira gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeye katkı sağlarken gelişmekte olan ülkelerde de sanayiye alternatif olarak refah seviyesinin yükselmesine ve gelirin tabana yayılmasına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda turizm seyahatlerinde yapılan harcamalar yerel ekonomilere de katkı sağlamaktadır (Bingöl vd., 2020: 247).

Turizm sektörünün alt sektörleri şunlardır (Birgücü,2024:33):

- Ulaşım hizmetleri
- Konaklama hizmetleri
- Restorasyon hizmetleri
- Etkinlikler, kongreler ve sergi hizmetleri
- Sigorta ve seyahat yardımları hizmetleridir.

Ülkelerin turizm kaynaklı turistlerin yapmış oldukları harcamalar sonucunda paranın ekonomide dolaşması diğer sektörler ile bağlantıyı sağlamaktır. Ülkelerde turizm amaçlı üretilen ürün ve hizmetlerin satılması neticesinde ülkeye yabancı para girmesi ekonomiyi canlandırmakta ve gelişmesine katkı sağlamaktadır (Bahar ve Kozak, 2013: 6). Turizmin sektörü ekonomiyi üç farklı şekilde etkilemektedir:

- Birincil (doğrudan etki) Gelir: turizm faaliyetlerinde bulunan kişilerin konaklama, yeme-içme vb. şekilde yaptıkları harcamalar ile elde edilen gelirdir.
- İkincil (dolaylı etki) Gelir: turizm sektörünün yapmış olduğu ticari işlemler sonucunda elde edilen gelirdir.

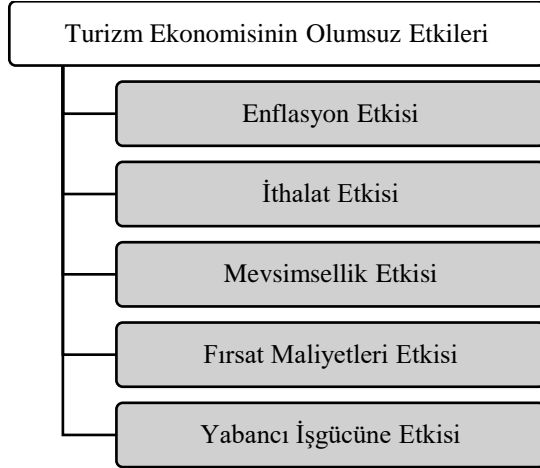
- Uyarılmış (Özendirilmiş etki) Gelir: istihdam edilen kişilerin elde ettikleri gelirleri harcamaları sonucunda elde edilen gelirdir (Emir, 2015: 16).

Şekil 2. Turizm Ekonomisinin Olumlu Etkileri

Kaynak: Birgücü, 2024:33'teki bilgilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 2'de turizm sektörünün olumlu etkileri yer almaktadır. Turizm sektörlerinde ekonomisinin olumlu etkileri başlığı altında; istihdam oluşturma, dış ödemeler dengesine etki, gelir etkisi, devlet harcamalarına etkisi, üst ve alt yapı harcamalarına etkisi, bölgelerarası gelişmeye etkisi, diğer ekonomik sektörler etkisi yer almaktadır.

Şekil 3: Turizm Ekonomisinin Olumsuz Etkileri

Kaynak: Birgücü,2024:33'teki bilgilerle yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 3'te turizm sektörünün olumsuz etkileri yer almaktadır. Turizm sektörlerinde ekonomisinin olumsuz etkileri başlığı altında; mevsimsellik etkisi, fırsat maliyetleri etkisi, yabancı işgücüne etkisi, enflasyon ve ithalat yer almaktadır. Turizm etkileri açısından ekonomide büyük önem taşımamaktadır. Zira turizm sektörü; istihdam, işsizlik üzerinde, ekonomik ve sosyal gelişim açısından, dış ticaret

açığının giderilmesi, bölgeler arası alt- üst yapı dengesizliklerin giderilmesi vb. etkiye sahiptir (Uğuz, 2014:20).

LİTERATÜR İNCELEMESİ

İlgili literatür incelendiğinde turizm ile çeşitli ekonomi konuları inceleyen yazarlar İçöz (1991), Çımat ve Bahar (2003), Aktaş (2005), Karagöz (2008), Çeken ve vd. (2008), Kızılgöl ve Erbaykal (2008), Aydın vd. (2015), Selim ve Eryiğit (2016), Alpogu ve Koç (2016), Ayaz (2016), Balıkçioğlu ve Oktay (2015), Bingöl vd. (2020), Uğuz (2014), Shaari vd. (2018), Birgücü (2024)'dir. Türkiye için turizm gelirleri ile enflasyon arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıda çalışma mevcuttur. Söz konusu çalışmalar aşağıdaki yer almaktadır.

Atay ve Aygün (2016) Türkiye'de enflasyon ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi birim kök testleri ile VAR analizi ile incelemiştir. Çalışma sonucunda değişkenler arasında nedensellik ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım vd. (2017) Türkiye için enflasyon ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi Dickey-Fuller birim kök testi, Johansen eş bütünleşme, Vektör hata düzeltme modeli ve Wald testleri ile incelemiştir. Çalışma sonucunda değişkenler arasında kısa dönemde ilişkisinin olmadığı fakat uzun dönemde ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Pektas ve Unluonen (2020) Türkiye'de enflasyon ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi betimsel yöntemler ile incelemiştir. Çalışma sonuçlarında enflasyonun en yüksek olduğu yılların 2004-2018 olduğu ve 2017-2018 yıllarında turizm talebinin artmasına rağmen turizm gelirinin, kişi başı ortalama harcamanın ve ortalama geceleme sayısının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kırca vd. (2020) Türkiye'de enflasyon ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi panel verilerini kullanarak Rastgele Katsayı Regresyonu ile incelemiştir. Çalışma sonucunda değişik geceleme türlerinin bölgesel enflasyonu etkilediğidir.

Solmaz ve Bayraktutan (2020) Türkiye 'de enflasyon ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi panel çekim modeli ile analiz etmiştir. Çalışma sonucunda Türkiye'ye yönelik turizm TÜFE ve mesafeden etkilendiği sonucudur.

Karadağ (2021) Türkiye'de enflasyon ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi MWALD temelli nedensellik analizi ile analiz etmiştir. Çalışma sonucunda değişkenler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Balım ve Durgun (2022) Türkiye'de enflasyon ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi ARDL sınır testi ve Granger nedensellik analizi ile analiz etmiştir. Çalışma sonucunda yalnızca gıda enflasyonundan turist sayısına doğru nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Sinan (2022) Türkiye'de enflasyon ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi ilk olarak ADF, PP, KPSS birim kök testleri ve Granger nedensellik testleriyle analiz etmiştir. Çalışma sonucunda değişkenler arasında uzun dönemli ilişki tespit edilmiştir.

Coşkun vd. (2023) Türkiye 'de enflasyon ve turizm gelirleri arasındaki ilişkiyi ARDL sınır testi, nedenselliğin tespiti için ise Breitung-Candelon Frekans alanı nedensellik testi, Hacker-Hatemi-J Bootstrap Nedensellik Testi ve Hatemi-JAsimetrik Nedensellik testi ile analiz etmiştir. Çalışma sonucunda turizm gelirlerinden enflasyona doğru kısa dönemde nedensellik olduğunu ve

enflasyondan turizm gelirlerine doğru ise sadece orta dönemde nedenselliğin olduğunu tespit edilmiştir.

ARAŞTIRMA VERİ SETİ VE YÖNTEMİ

Veri Seti

Çalışmada Türkiye'nin 2012 Ocak – 2024 Haziran tarihleri arasındaki aylık verileri kullanılmıştır. Tablo 1'de çalışmada yer alan değişkenlere ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişken Türü	Kısaltmalar	Değişkenlere Ait Açıklamalar	Veri Seti Kaynağı
Bağımlı	TI	Turizm geliri (Bin \$- Thousand \$)	TÜİK (Bankalararası Kart Merkezi ile Çıkış Yapan Ziyaretçiler Anketi verileri)
Bağımsız	INF	TÜFE (Aylık % Değişim)	TCMB
Bağımsız	SPTK	Sepet Döviz Kuru = (TP DK USD S YTL + TP DK EUR S YTL) / 2	TCMB
Bağımsız	FAIZ	Tüketici Kredisi (TL Üzerinden Acılan) (İhtiyaç + Taşıt + Konut) (Akım Veri, %)-Düzey	TCMB

YÖNTEM

Çalışmanın amacı enflasyonun turizm sektörü üzerindeki etkili olup olmadığını tespit etmek üzeredir. Bu bağlamda bağımlı değişken olarak turizm sektörünün temsili göstergesi olması açısından turizm geliri (TI) bağımsız değişken olarak ise enflasyon (INF) ve sepet döviz kuru (SPTK) ile faiz (FAIZ) değişkenleri kullanılmıştır.

Çalışmanın modeli aşağıda yer almaktadır. Çalışmanın uygulama kısmında zaman seri yöntemlerinden yararlanılmıştır.

$$TI_t = \beta_0 + \beta_1 INF_t + \beta_2 SPTK_t + \beta_3 FAIZ_t + \mu_t$$

Çalışmanın analizinde öncelikli olarak tanımlayıcı test istatistiklerine bakılmıştır. Daha sonra değişkenler arasındaki korelasyon incelenmiştir. Değişkenler aylık bazda frekansa sahip oldukları için öncelikli olarak mevsimsellik analizi yapılmıştır. Mevsimsellik özelliği taşıyan değişkenler mevsimsellikten arındırılmıştır. Daha sonra birim kök testi yapılmıştır. Değişkenlerin durağan olup olmadıkları tespit edilmiştir. Birim kök testi sonucunda değişkenlerin kısa ve uzun dönemdeki ilişkisini tespit etmek içinde ARDL yöntemi uygulanmıştır.

Tablo 2. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı Test İstatistikleri

	TI	INF	SPTK	FAIZ
Ortalama	3,109,050.00	1.67	8.27	22.39
Medyan	2,450,555.00	1.05	4.44	16.84
Maksimum	8,455,089.00	13.58	33.78	78.88
Minimum	176,666.70	-1.44	2.01	10.00
Çarpıklık	0.76	2.71	1.72	2.31

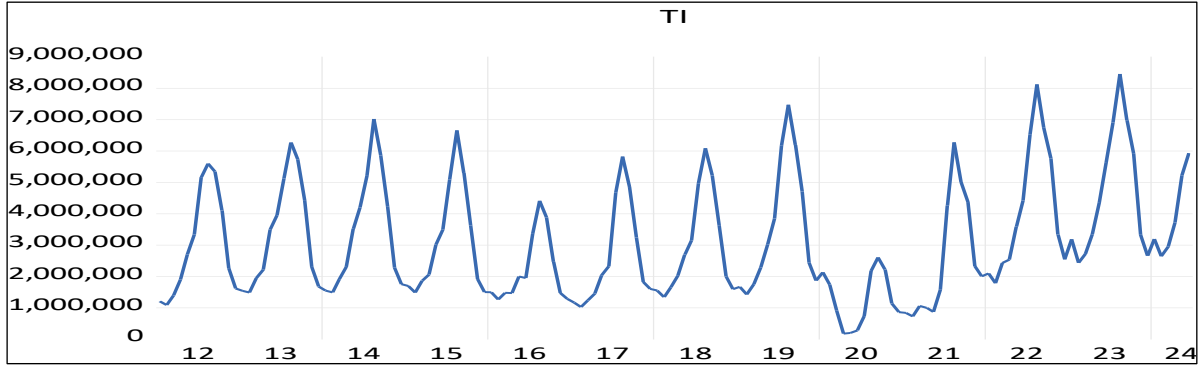
Basıklık	2.66	12.39	4.94	8.30
Gözlem Sayısı	150	150	150	150

Tablo 2’de çalışmaya ait tanımlayıcı test istatistikleri yer almaktadır. Normal dağılım için Çarpıklık ve Basıklık değerlerine bakılmaktadır. Çarpıklık değerinin “0” a yakın olması, Basıklık değerinin ise “3” e yakın olması istenir. Değişkenlere ait sonuçlara bakıldığında TI ve SPTK’nun normal dağılım özelliği sergilediği INF ve FAIZ değişkenlerinin ise normal dağılım sergilemediği görülmektedir. INF değişkeninin ortalama değerinin 1.67 olduğu, SPTK değişkeninin ortalama değerinin 8.27 olduğu ve FAIZ değişkeninin ortalama değerinin 22.39 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Değişkenlere Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

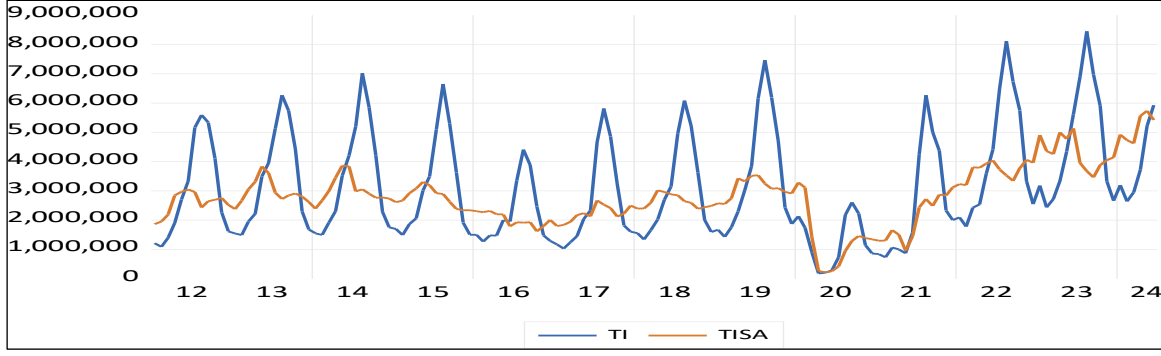
		TI	INF	SPTK
INF	Korelasyon	0.1726		
	t-Statistic	2.1323		
	Olasılık Değ.	0.0346		
SPTK	Korelasyon	0.2926	0.6012	
	t-Statistic	3.7233	9.1550	
	Olasılık Değ.	0.0003	0.0000	
FAIZ	Korelasyon	0.2994	0.4747	0.9096
	t-Statistic	3.8182	6.5630	26.641
	Olasılık Değ.	0.0002	0.0000	0.0000

Tablo 3’te çalışmadaki değişkenlere ait korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır. Çalışmada bağımlı değişken TI ile bağımsız değişkenlerden INF, SPTK, FAIZ arasında düşük korelasyonun olduğu görülmektedir. Değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisi istatistiksel olarak anlamlıdır.

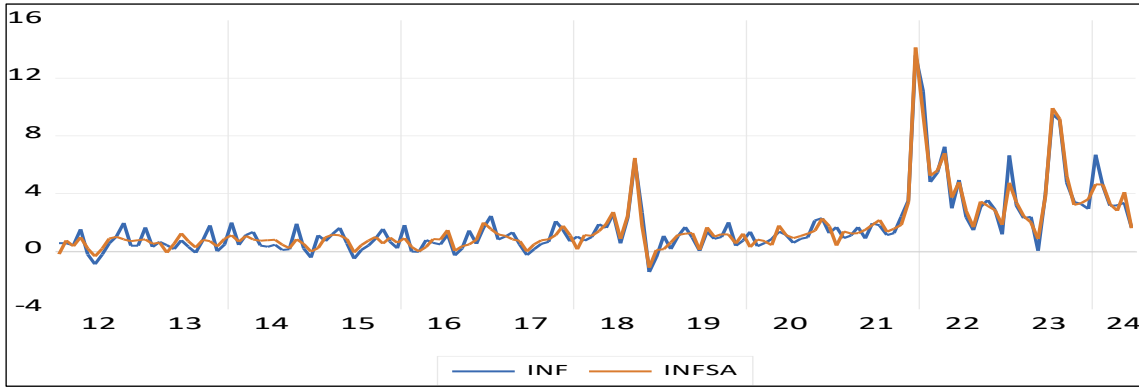
Şekil 2: TI Değişkenine Ait Mevsimsellik Sonucu

Çalışmadaki değişkenlerden TI değişkenine ait mevsimsellik sonuçları Şekil 5’te yer almaktadır. Şekil 5’e bakıldığında TI değişkeninde mevsimsel etki vardır. Analizler mevsim etkisinden arındırılmış TISA değişkeni ile devam edilmiştir.

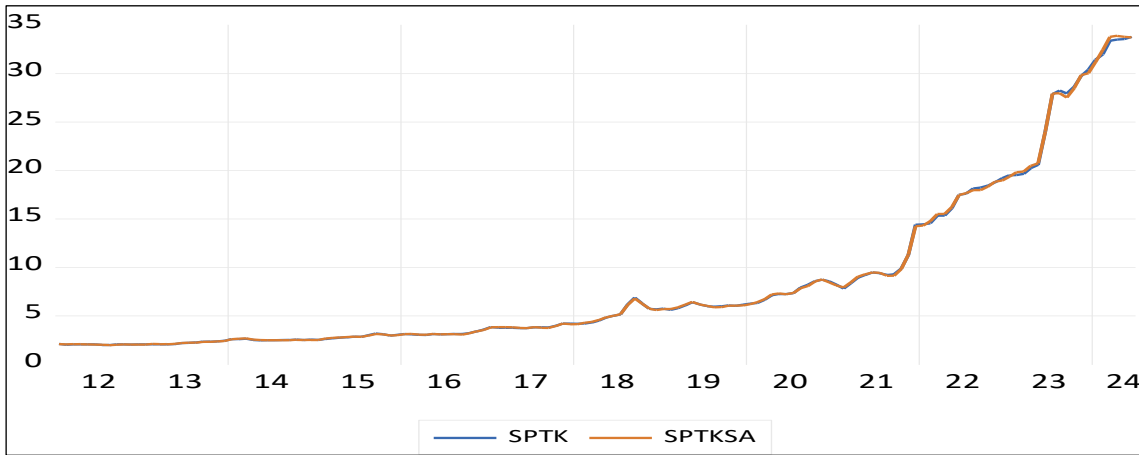
Şekil 6: TI ve TISA Değişkenlerine Ait Mevsimsellik Sonucu

Çalışmadaki değişkenlerden INF değişkeni ve mevsimsel etkiden arındırılmış INFSA değişkenine ait sonuçlar Şekil 7'de yer almaktadır. Şekil 7'ye bakıldığında INF değişkeninde mevsimsel etki yoktur.

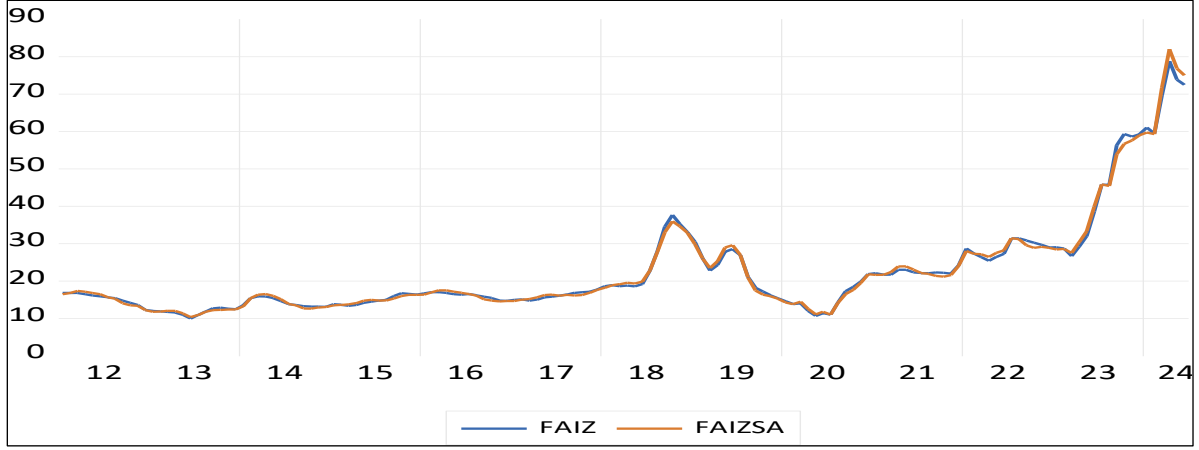
Şekil 7: INF ve INFSA Değişkenlerine Ait Mevsimsellik Sonucu

Çalışmadaki değişkenlerden SPTK değişkeni ve mevsimsel etkiden arındırılmış SPTKSA değişkenine ait sonuçlar Şekil 8'de yer almaktadır. Şekil 8'e bakıldığında SPTK değişkeninde mevsimsel etki yoktur.

Şekil 8: SPTK ve SPTKSA Değişkenlerine Ait Mevsimsellik Sonucu

Çalışmadaki değişkenlerden FAIZ değişkeni ve mevsimsel etkiden arındırılmış FAIZSA değişkenine ait sonuçlar Şekil 9'da yer almaktadır. Şekil 9'a bakıldığında FAIZ değişkeninde mevsimsel etki yoktur.

Şekil 9: FAIZ ve FAZSA Değişkenlerine Ait Mevsimsellik Sonucu

Tablo 4. Çalışmadaki değişkenlere ait mevsimsellik için özet sonuçlar

Değişkenler	Mevsimsellik Analiz Sonuçları
TI	Mevsimsellik Vardır
INF	Mevsimsellik Yoktur
SPTK	Mevsimsellik Yoktur
FAIZ	Mevsimsellik Yoktur

Tablo 4'te çalışmadaki değişkenlere ait mevsimsellik analizine ait özet sonuçlara bakıldığında TI değişkeninde mevsimsellik olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada TI değişkeni mevsimsellikten arındırılmış ve çalışmanın bundan sonraki analiz kısmında TI değişkeni yerine TISA değişkeni kullanılmıştır.

Tablo 5'te ADF testine göre değişkenler için elde edilen birim kök testi sonuçları yer almaktadır. Değişkenlerin durağan hale getirilmesi gerekmektedir. Eğer değişkenler durağan değilse elde edilen analiz sonuçları hatalı ve sahte olacaktır (Sarıkovanlık vd., 2019). Sonuçlara bakıldığında INF değişkeninin düzeyde durağan olduğu diğer değişkenlerin ise birinci farkı alındığında durağan olduğu görülmektedir. Benzer sonuçlar Tablo 6'da PP testine göre değişkenleri için elde edilen birim kök testlerinde de elde edilmiştir.

Tablo 5. ADF Birim Kök Testi Sonuçları

<u>I(0) - Düzeyde</u>					
		TISA	INF	SPTK	FAIZ
Sabit	t-istatistiği	-2.1245	-3.5607	4.3672	0.6970
	Olasılık	0.2355	0.0077	1.0000	0.9918
		n0	***	n0	n0
Sabit ve Trend	t-istatistiği	-2.3991	-6.7875	1.8003	-0.7502
	Olasılık	0.3785	0.0000	1.0000	0.9668
		n0	***	n0	n0
Sabitsiz ve Trendsiz	t-istatistiği	0.2668	-2.4713	5.4158	1.4798
	Olasılık	0.7621	0.0135	1.0000	0.9654
		n0	**	n0	n0
<u>I(1) - Birinci Fark</u>					
		d(TISA)	d(INF)	d(SPTK)	d(FAIZ)
Sabit	t-istatistiği	-10.1713	-9.5673	-7.3041	-8.0057

	Olasılık	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
		***	***	***	***
Sabit ve Trend	t-istatistiği	-10.1623	-9.5300	-8.8483	-8.2919
	Olasılık	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
		***	***	***	***
Sabitsiz ve Trendsiz	t-istatistiği	-10.1708	-9.5957	-6.6906	-7.8806
	Olasılık	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
		***	***	***	***

Not: 10%'da anlamlılık (*); %5'de anlamlılık (**); %1'de anlamlılık (***) ve (no) anlamlı değildir.
*Mackinnon (1996).

Tablo 6. PP Birim Kök Testi Sonuçları

I(0) - Düzeyde					
		TISA	INF	SPTK	FAIZ
Sabit	t-istatistiği	-1.7653	-5.5520	5.7507	1.7515
	Olasılık	0.3965	0.0000	1.0000	0.9997
		n0	***	n0	n0
Sabit ve Trend	t-istatistiği	-2.0490	-6.7163	2.0603	0.1061
	Olasılık	0.5694	0.0000	1.0000	0.9971
		n0	***	n0	n0
Sabitsiz ve Trendsiz	t-istatistiği	0.3824	-3.8155	7.5978	3.0536
	Olasılık	0.7933	0.0002	1.0000	0.9994
		n0	***	n0	n0
I(1) – Birinci Fark					
		d(TISA)	d(INF)	d(SPTK)	d(FAIZ)
Sabit	t-istatistiği	-10.0636	-53.9608	-7.1846	-7.8563
	Olasılık	0.0000	0.0001	0.0000	0.0000
		***	***	***	***
Sabit ve Trend	t-istatistiği	-10.0711	-53.3053	-7.8484	-8.0517
	Olasılık	0.0000	0.0001	0.0000	0.0000
		***	***	***	***
Sabitsiz ve Trendsiz	t-istatistiği	-10.0510	-47.7710	-6.6906	-7.8448
	Olasılık	0.0000	0.0000	0.0000	0.0000
		***	***	***	***

Tablo 7'de değişkenlere ait özet birim kök test sonuçları yer almaktadır. Çalışmadaki değişkenlere ait özet birim kök test sonuçlarına bakıldığında INF değişkeni hariç diğer değişkenlerin düzey değerlerinde durağan olmadığı birinci farklarında durağan olduğu görülmektedir. Bu sonuç değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkinin ortaya konulmasında ARDL yönteminden yararlanılması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 7. ADF ve PP Birim Kök Testlerine Ait Özet Sonuçlar

Değişkenler	ADF		PP	
	I(0) - Düzeyde	I(1) – Birinci Fark	I(0) - Düzeyde	I(1) – Birinci Fark
ITSA	Durağan Değil	Durağan	Durağan Değil	Durağan
INF	Durağan	Durağan	Durağan	Durağan
SPTK	Durağan Değil	Durağan	Durağan Değil	Durağan
FAIZ	Durağan Değil	Durağan	Durağan Değil	Durağan

Tablo 8’de ARDL modeline ait test sonuçları aşağıda yer almaktadır. ARDL model sonuçlarına bakıldığında değişkenlerin ARDL (2,0,2,0) modelinin uygun olduğu görülmektedir. TISA değişkeninin 1. ve 2. gecikme değerinin anlamlı olduğu, INF değişkeninin düzey değerinin anlamlı olduğu, SPTK değişkeninin ise 1. ve 2. gecikme değerinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Modelin belirlilik katsayısı olan R-Squared değerinin yüksek (0,89) olduğu tespit edilmiştir. Modelin F-Statistic değerinin olasılık değerinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer ifade ile ARDL modeli için oluşturulan bağımsız değişkenlerin uygun olduğu ve regresyon sonuçlarının güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 8. ARDL Modeline Ait Test Sonuçları

Bağımlı Değişken: TISA				
Metod: ARDL				
Örneklem: 2012M03 2024M06				
Model Seçimi: ARDL (2, 0, 2, 0)				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
TISA(-1)	1.074283	0.078909	13.61424	0.0000
TISA(-2)	-0.193328	0.079512	-2.431428	0.0163
INF	66232.81	21891.85	3.025456	0.0030
SPTK	-53440.20	60517.16	-0.883059	0.3787
SPTK(-1)	-202564.9	95983.53	-2.110413	0.0366
SPTK(-2)	258851.4	72064.37	3.591947	0.0005
FAIZ	5964.415	5085.847	1.172748	0.2429
C	150483.6	100084.2	1.503570	0.1349
R-squared	0.899126	Mean dependent var		2830483.
Adjusted R-squared	0.894082	S.D. dependent var		1013748.
S.E. of regression	329924.7	Akaike info criterion		28.30365
Sum squared resid	1.52E+13	Schwarz criterion		28.46567
Log likelihood	-2086.470	Hannan-Quinn criter.		28.36948
F-statistic	178.2667	Durbin-Watson stat		1.959657
Prob(F-statistic)	0.000000			

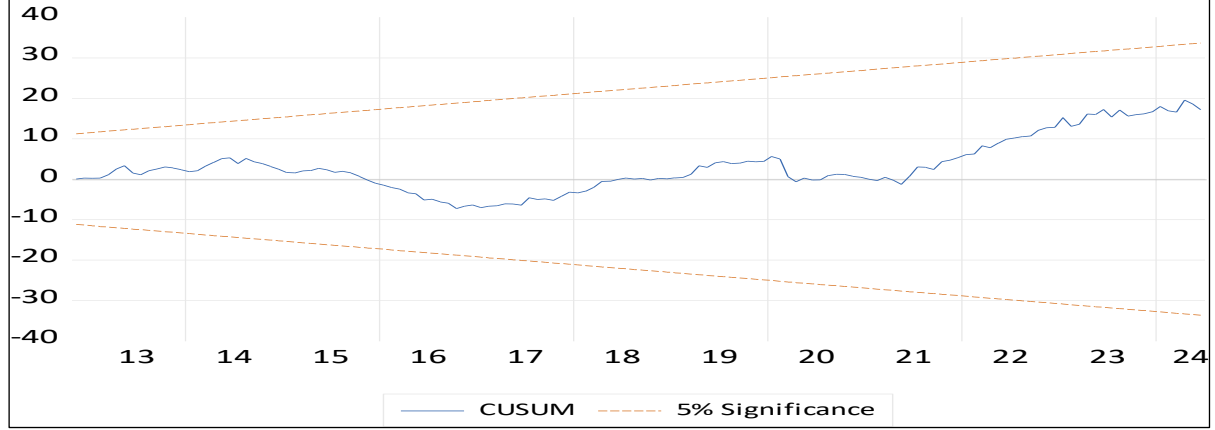
Tablo 9’da ARDL modeline ait varsayımlara ait test sonuçları yer almaktadır. Test sonuçlarına göre otokorelasyon, farklı varyanslılık ve model kurma hatası yoktur.

Tablo 9. ARDL Modeline Ait Varsayım Testlerinin Sonuçları

Varsayımlar	Test ve Bulgu	Sonuç
Otokorelasyon	Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Testi	Otokorelasyon YOKTUR
	F-istatistiği: 0.725774 Olasılık F(2,138) 0.4858	
Farklıvaryanslılık	White Test	Farklıvaryanslılık YOKTUR
	F-istatistiği: 1.235689 Olasılık. F(35,112) 0.2028	
Model Kurma Hatası	Ramsey RESET Test	Model Kurma Hatası

		Değer	Serbestlik Derecesi	Olasılık	
	F-istatistiği	3.5725	(1, 139)	0.0608	

Şekil 10'da modeldeki yapısal kırılma tespit etmek için yapılan CUSUM testi sonucu yer almaktadır. Test sonucuna bakıldığında bir yapısal kırılmanın olmadığı tespit edilmiştir.

Şekil 10: CUSUM Test Sonucu

Tablo 10'da ARDL modeline ait uzun dönem katsayılar (Long Run Form and Bounds Test) sonuçları yer almaktadır. Uzun dönem katsayılarına bakıldığında enflasyon değişkeninin bağımlı değişken üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 10. ARDL Modeline Ait Uzun Dönem Katsayıları

Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-istatistiği	Olasılık
INF	556368.3	258744.1	2.150265	0.0333
SPTK	23909.83	76433.43	0.312819	0.7549
FAIZ	50102.23	43732.38	1.145655	0.2539
EC = TISA - (556368.3363*INF + 23909.8332*SPTK + 50102.2289*FAIZ)				

Tablo 11'de ARDL modeline ait eşbütünlüşme sonuçları yer almaktadır. F-statistic değeri üst sınır I(1) değerinden büyük olduğunda sıfır hipotezi reddedilerek değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin var olduğu kabul edilir (Kılıç ve Gökçeli, 2024:227). Bounds test sonuçlarına bakıldığında F-statistic "6.4564" değeri I(1) değerlerinden büyüktür. F Bound test sonuçlarına göre değişkenler arasında uzun dönemli bir eşbütünlüşme ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 11. ARDL Modeline Ait Eşbütünlüşme Analizi (F- Bounds Testi) Sonuçları

F-Test İstatistiği	Değer	Olasılık	I(0)	I(1)
	6.4564	10%	2.72	3.77
5%		3.23	4.35	
2.5%		3.69	4.89	
1%		4.29	5.61	

Kısa dönemli eşbütünlüşme ilişkisi için ARDL hata düzeltme modeline ait sonuçlar Tablo 12'de yer almaktadır. CointEq(-1)* katsayısı negatif ve olasılık değerinin anlamlı olması istenir (Gökçeli, 2023:239). Hata düzeltme modeli sonuçlarına bakıldığında katsayının negatif ve istatistiksel olarak

anamlı olduğu tespit edilmiştir. CointEq(-1)* sonuçları kısa dönemde bir sapma olursa değişkenlerin birbirine yaklaşması ne kadar süre aldığı gösterir. Bunun için 1/HDT'nin katsayısı periyotta dengeye geldiği hesaplanır. Buna göre “=1/|-0,11901” 8,4 ay gecikmeli olarak bir sapmada dengeye geldiği görülmektedir.

Tablo 12. ARDL Hata Düzeltme Modeline Ait Test Sonuçları

ARDL Hata Düzeltme Regresyon Modeli				
Bağımlı Değişken: D(TISA)				
Model Seçimi: ARDL(2, 0, 2, 0)				
Örnekleme: 2012M01 2024M06				
ECM Regresyon				
Değişkenler	Katsayı	Std. Hata	t-İstatistiği	Olasılık
C	150483.6	37014.97	4.065478	0.0001
D(TISA(-1))	0.193328	0.075608	2.556969	0.0116
D(SPTK)	-53440.20	55370.61	-0.965136	0.3361
D(SPTK(-1))	-258851.4	62658.78	-4.131127	0.0001
CointEq(-1)*	-0.119045	0.023178	-5.136065	0.0000
R-squared	0.1947	Mean dependent var		23456.74
Adjusted R-squared	0.1721	S.D. dependent var		358794.1
S.E. of regression	326445.6	Akaike info criterion		28.26311
Sum squared resid	1.52E+13	Schwarz criterion		28.36437
Log likelihood	-2086.470	Hannan-Quinn criter.		28.30425
F-statistic	8.6442	Durbin-Watson stat		1.959657
Prob(F-statistic)	0.0001			

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünden bugüne turizm faaliyetleri birçok bilim dalının ilgisini çekmiş ve halen ilgisini çekmeye devam eden bir konu olarak önemini korumaktadır. Turizm sektöründe farklı turizm türlerine olan ilgi ve turizme katılan insan sayısı da turizm faaliyetinde bulunanların sayısını artırmaktadır. Dolayısıyla gün geçtikçe büyüyen turizm pazarı ekonomiyi de yakından ilgilendirmektedir. Turizmin ekonomik etkileri hem olumlu hem olumsuz olarak birçok çalışmaya konu olmuştur. Dünyada devletler hem gelir elde etmek hem de istihdam yaratmak için turizm sektörüne yatırımlar, sübvansiyonlar ve vergi indirimleri uygulamaktadırlar. Ayrıca turizm sektörü aynı zamanda birçok sektörü hem etkilemekte hem de ondan etkilenmektedir. Bu bağlamda hem turizm sektörü hem de ekonomik faktörler birbirinden etkilenmektedir. Söz konusu ekonomik faktörden biri de enflasyondur. Bu bağlamda enflasyon ve turizm sektörü arasındaki ilişki önem arz etmektedir.

Ekonomiyi etkileyen değişkenlerden olan enflasyon, döviz kuru ve faiz oranı ile turizm gelirleri arasındaki ilişki Türkiye için 2012 Ocak-2024 Haziran ayları arasında aylık bazda veriler kullanılarak ARDL analizi sonucunda enflasyonun turizm gelirleri üzerinde anlamlı etkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma sunucunda ortaya çıkan bulgular ışığında turizm gelirleri ile değişkenler arasında uzun dönemde ve kısa dönemde bir eş bütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Uzun dönem katsayılara bakıldığında enflasyonun turizm gelirleri üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda enflasyon oranında yaşanan bir artış turizm gelirlerini pozitif etkileyecek. Tabi burada turizm giderlerinin benzer şekilde artışı söz konusu olacaktır. Çalışmanın bundan sonraki aşamalarında enflasyon ve turizm gelirleri arasındaki ilişkinin çok boyutlu incelenmesi için turizm gelirlerine ek olarak sektör karlılıkları üzerinde enflasyonun etkisine de

bakılabilir. Bu bağlamda turizm sektörü üzerinde enflasyonun negatif etkilerini azaltmak anlamında planlı ve güncel yatırımlar yapılması önem arz etmektedir. Gelecek yıllar için daha farklı ve daha çeşitli turizm hizmeti sunmak ülkelere turist çekmek için faydalı olabilir. Ayrıca ülkelerin yüksek gelir seviyelerinde olan turistleri ülkelere çekmek için turizm politikaları uygulamak faydalı olabilir. Turizm sektörünün faaliyetlerindeki sürdürülebilirliği sağlamak için ekonomiyi olumsuz etkileyen enflasyon dönemlerinde sektöre yönelik devlet destekleri arttırılabilir. Bununla birlikte sektörün devlete karşı olan yükümlülüklerinde istisnalar ve muafiyetler getirilerek enflasyonun turizm sektörü üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkiler giderilebilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, C. (2005). Türkiye'nin Turizm Gelirlerini Etkileyen Değişkenler İçin En Uygun Regresyon Denkleminin Belirlenmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6(2), 163-174.
- Akusta, A. (2024). The Effect Of Sectoral Diversification On Return and Risk İn Portfolio Management: An Application İn Borsa İstanbul. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 162-183.
- Alpagu, H. & Koç, E. (2016). Turizmin Ekonomik Etkilerini Ölçen Yöntemler. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 11(1), 157-163.
- Atay K. A. & Aygün, Ş. (2016). Türkiye'de Turizm Sektörünün Enflasyon Üzerine Etkisini Açıklamaya Yönelik Bir Model Önerisi. *Uluslararası İş, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, 1(1), 37-57
- Ayaz, N. (2016). Ekonomik Krizlerin Turizm Sektörüne Olan Etkileri Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (59),1360-1371.
- Aydın, A., Darıcı, B. ve Taşçı, H. (2015). Uluslararası turizm talebini etkileyen ekonomik faktörler: Türkiye üzerine bir uygulama, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (45), 143-177.
- Bahar, O., & Kozak, M. (2013). *Turizm Ekonomisi*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Balıkçoğlu, E. & K. Oktay (2015). Türkiye'de Turizm Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Kamu Politikaları Doğrultusunda Değerlendirilmesi. *Sosyo ekonomi*, 23(25), 113-125.
- Balım, H. & Durgun K. A. (2022). Türkiye'de Turizm Enflasyon İlişkisinin Ampirik Analizi. *Politik Ekonomik Kuram*, 6(2), 279-303.
- Bingöl, N., Pehlivan, C., & Han, A. (2020). Turizm Gelirleri-Makro Değişkenler Arasındaki İlişkinin Türkiye İçin Ampirik Olarak İncelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, (82), 245-262.
- Birgücü, F. (2024). Türkiye'de Turizm Sektörünün Ekonomik Büyümeye Etkisi: The Impact of the Tourism Sector on Economic Growth in Turkey. *Sosyal Bilimler Akademik Gelişim Dergisi (SOBAG)*, 2(1), 30-47.
- Coşkun, K., Çelik, S., & Soner, K. Ü. N. Ç. (2023). Frekans Alanında ve Asimetrik Nedensellik Yöntemiyle Enflasyon-Turizm Gelirleri İlişkisinin İncelenmesi. *Premium E-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, 7(29), 364-372.
- Çeken, H., Ateşoğlu, L., Dalgın, T. & Karadağ, L. (2008). Turizm Talebine Bağlı Olarak Uluslararası Turizm Hareketlerindeki Gelişmeler. *Electronic Journal of SocialSciences*, 7(26).

- Uğuz, S. Ç. (2014). Türkiye'de Cari İşlemler Dengesi ve Turizmin Önemi. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (1), 18-22.
- Çımat, A., & Bahar, O. (2003). Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(6), 1-18
- Emir, G. (2015). *Turizm Ekonomisi Ders Notu*. Bartın: Karınca Ajans, Yayıncılık. Erişim Tarihi (13.06.2024).
- Gökçeli, E. (2023). Institutional Quality And Foreign Direct Investment: Evidence From OECD Countries. *Ekonomický časopis*, 71(03), 222-257.
- Gökçeli, E., Fidrmuc, J., & Ghosh, S. (2022). Effect Of Foreign Direct Investment On Economic Growth And Domestic Investment: Evidence From OECD Countries. *European Journal of Business Science and Technology*, 8(2), 190-216.
- İçöz, O. (1991). Enflasyonun Turizm Sektörüne Etkileri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 19-21.
- Karadağ, H. (2021). Türkiye Ekonomisinde Turizm Gelirlerinin TÜFE'ye Etkisinin İncelenmesi: MWALD Temelli Nedensellik Analizi. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 4(1), 31-42.
- Karagöz, K. (2008). Türkiye'nin Turizm Potansiyeli: Çekim Modeli Yaklaşımı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 149-156.
- Kaygusuz, M. (2004). Enflasyon Hedeflemesi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği, www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/enfhed.doc Erişim tarihi: 26/09/2024
- Kılıç, R., & Gökçeli, E. (2024). Gelir Eşitsizliğine İnsani Gelişme Endeksi Yönüyle Yeni Bir Bakış Açısı. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(29), 214-242.
- Kırca, M., Canbay, Ş., Türkay, K., Yelman, E. & Pıralı, K. (2020). Türkiye'de Uluslararası Turizm Talebi ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkiler: 1995-2017 Dönemi. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 2(2), 48-68.
- Kızılgöl, Ö. & Erbaykal, E. (2008). Türkiye'de Turizm Gelirleri Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Nedensellik Analizi. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 13(2).
- Künü, S., Hopoğlu, S., Gürçam, Ö. S., & Güneş, Ç. (2015). Turizm ve Bölgesel Kalkınma Arasındaki İlişki: Doğu Karadeniz Bölgesi Üzerine Bir İnceleme. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 71-93.
- Pektas, S. Y. & Unluonen, K. (2020). The Evaluation of Tourism in Turkey in Terms of Inflation. *Journal of Tourismology*, 6(1), 111-132.
- Sankovanlık, V., Koy, A., Akkaya, M., Yıldırım, H. H., & Kantar, L. (2019). *Finans Biliminde Ekonometri Uygulamaları*, Seçin Yayıncılık, Ankara.
- Selim, S. & Eryiğit, P. (2016). Türkiye ve AB 27 Ülkelerinde Turizm Gelirlerini Belirleyen Faktörler: Panel Veri Analizi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 85-94.
- Shaari, M. S., Ahmad, T. S. T. & Razali, R. (2018). Tourism-led-inflation: A case of Malaysia. In MATEC Web of Conferences, 150(6), EDP Sciences.

- Sinan, B. (2022). Türkiye’de Turizm Gelirleri, Döviz Kuru ve Enflasyon Arasındaki Nedensellik İlişkisi, *Sakarya İktisat Dergisi*, 11(4), 544-560.
- Solmaz, A. R., & Bayraktutan, Y. (2020). Türkiye Turizm Talebi: Panel Çekim Modeli. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(1), 425-435.
- Taban, S., & Şengür, M. (2016). Türkiye’de Enflasyonun Kaynağının Belirlenmesine Yönelik Ekonometrik Bir Analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (47), 47-64.
- Yıldırım, B. I., Yıldırım, F. & Gülmez, M. (2017). Türkiye’de Enflasyon ve Turizm Gelirleri İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1), 69-81.